

LANDBRUGET

AF F. C. FRANDBSEN OG HARRY KRISTENSEN

Planteavl og Plantedyrkning

Planteavl eller Agerdyrkning i egentlig Forstand kendtes ikke i den ældre Stenalder, men vi har dog Vidnesbyrd om, at vore Forfædre tog *Korndyrkningen* i deres Tjeneste i den yngre Stenalder. Det var *Hvede* og *Hirse*, som de ved Hjælp af en tvejeformet Gren - den saakaldte Hakke - plantede ud i Riller i Jorden. Mod Oldtidens Slutning dyrkedes desuden ogsaa Rug, Havre og 6-rd. Byg, og paa mindre Arealer - nærmest som Haver dyrkedes Bælgsæd (Ærter og Bønner), Hør, Gulerødder og Kaalrabi.

I Middelalderen blev det Gejstligheden, der banede Vej for Fremskridt inden for Agerdyrkning og Havebrug, og det er paa denne Tid, at Bonden bliver en fredelig Agerdyrker i Stedet for at være Krieger og Viking, men det er ganske vist ogsaa paa samme Tid, at Bondestanden gaar tilbage baade i Anseelse og Velstand, medens det bliver Adelen, der varetager Krigshaandværket.

Ofte fandtes en lille Have (Abildgaarden) og en Toft lige ved Gaarden, men ellers var den dyrkede Jord delt i *Boel*, som svarer til en Gaard af Middelstørrelse, tilstrækkelig til en Families Underhold. Den opdyrkede Jord laa i Nærheden af Landsbyen og kaldtes Bymarken og udenom Bymarken fandtes Overdrevene. Hver enkelt Gaard havde ofte sin Jord liggende 20-30 forskellige Steder og Arbejdet udførtes i Fællesskab.

Markbruget samlede sig mest om *Kornavl*, der gennem det gamle *Alsædsbrug* eller det nyere *Trevangsbrug* gav et Udbytte paa 2-3 Fold under gunstige Forhold, men under ugunstige Forhold knapt nok Udsæden. - Bondestandens Driftsudbytte blev derfor i Almindelighed ikke større end lige til Øjeblikkets Behov, d. v. s. Hjemmets Selvforsyning, Skatter og Afgifter, og Kapitalsamling fandt ikke Sted. Redskaberne, som brugtes, var primitive set med Nutidsøjne. Man kendte egentlig kun den gamle Plovtype - *Krogen* - og Tjørneharven, og Arbejdet blev derfor unødvendigt besværliggjort, eftersom det dyrkede Areal udvidedes.

I det 16. Aarhundrede gennemstrømmedes Europa af en stærk Kulturbølge, der fører øget Handel og Skibsfart med sig, hvilket medfører en stærk Prisstigning paa alle Varer. Ogsaa danske Landbrugsprodukter berøres af denne Stigning. Man ser saaledes, at omkring Aar 1500 kostede 1 Td. Rug 1,66 Kr., Aar 1600 5,87 Kr. og i 1642 10,42 Kr., men det var oftest Adelsmændene og Jorddrotterne, der skaffede sig Fordel af denne Stigning, sjældent Bønderne. At denne Velstand blev Adels Død eller i hvert Fald Skyld i dens Hensygnen, er en anden Sag.

Efter en Del daarlige Aar og efter Indførelse af Fæste og Hoveri hæmmedes alt Fremskridt inden for Agerbruget. Da samtidig Skatterne og de offentlige Afgifter var svulmet op til helt urimelige Byrder, og Jordfællesskabet stadig stod som en Hindring for ethvert Fremskridt, flygtede Landboudommen til andre Erhverv. Indførelsen af Stavnsbaandet var dog den mest snærende Tvangsforanstaltning, og Stavnsbaandstiden er dansk Bondestands dybeste Fornedrelsestid. I "Jeppe paa Bjerget" ser vi en mesterlig Skildring af denne Tids Bonde.

Udskiftningen i Thisted Amt.

Efter de svære Trængselsaar kom vi ind i Reformperioden og med den en økonomisk Opgangstid. I 1750 var Kapitelstaksten for 1 Td. Rug 7,16 Kr., jævnt stigende til i 1809 at være 17,14 Kr. Naar samtidig tages i Betragtning, at Foldudbyttet paa de af Bernstorff udskiftede Fæstegaarde fordobledes i Løbet af 20 Aar, forstaaer man, at flere og flere erkendte *Selvejet* som den bedste Brugsform. Flere Steder opkøbte Bønderne i Fællesskab Herregaardene og udstykkede dem, saaledes i Thy, hvor Nørtorp Hovedgaard var den første, som udstykkedes i Aaret 1791. Til Nørtorp Hovedgaard hørte 47 Tdr. Hartkorn, og den blev delt i 82 Parceller. Senere fulgte Raastrup, Øland, Ørum, Faddersbøl og Irup efter og ligeledes Stamhusene Vestervig Kloster, Todbøl, Kjølbygaard og Ullerupgaard. Først i 1824 udstykkedes Koustrup.

Lokalhistorikeren, Pastor Aagaard, nævner Priser paa 100-200 Rdl. pr. Tdr. Hartkorn, senere dog endnu højere, hvilket ganske vist bevirker, at mange af de nye Selvejere kommer til at sidde mindre

Foraarsarbejdet er i Gang. En Han Herred-Landmand vender hjem fra Markarbejde.
(Holger Lindstrøm fot.)

godt i det end fordem Fæsterne, idet Rentebyrderne ofte blev dobbelt eller tredobbelt saa store som den gamle Landgildeafgift, Tienden. Dette bevirkede en yderligere Udstykning, idet den nye Selvejer begyndte Frasalg af Jord for at klare Udgifterne.

Særegent for Thisted Amt er det, at her ingen Arvefæstere har været, og Amtet her er næstefter Ringkøbing Amt det Sted, hvor der findes mest Selvejergods.

Stavnsbaandets Løsning 1788 blev en Mærkepæl i dansk Landbrugs Historie, selv om det ikke har været idel Solskin for danske Landmænd siden da. Der har ogsaa været Trængselstider iblandt, Landbrugskriser, som vi kalder det, men ogsaa disse har deres Værdi, idet de hjælper til at holde Middelalderens Bondeskikkelse med sin vidunderlige Evne til at bære Dagens Byrder og med sin Arbejdsvilje levende iblandt os.

For godt 100 Aar siden var man i Thisted Amt færdig med Udskiftningen af Jorderne. Det var ikke alle Steder gjort lige godt, og selv den Dag i Dag er der flere Steder Grund til at foretage Jordfordeling imellem Lodsejerne. Eksempler paa saadan daarlig Udskiftning har vi Østerild, Hovsør og Malle, hvor Jorderne blev delt i lange, smalle Strimler og endda med Jord paa flere Steder. Udskiftningen begyndte omkring 1780 paa Thyholm, senere kom Thy og sidst Han Herred med Kollerup Sogn nævnes som det sidste. Ved Udskiftningen fik hver Mand fri Raadighed over sin Jord - selv om den ikke altid laa samlet - i Modsætning til før, hvor Jorderne blev drevet i Fællesdrift, saaledes at den enkelte Landmand ikke kunde begynde et nyt Stykke Jordarbejde, uden at Oldermannen havde sammenkaldt alle Bønder i Byen og man ved fælles Drøftelser var blevet enige om, hvordan Arbejdet skulde tilrettelægges.

Omkring Udskiftningen var Agerjorden i Thy og Han Herred delt saaledes:

1. *Alsæden* - den bedste Jord nærmest Landsbyen. Den benyttedes udelukkende til Korndyrkning og gødedes almindeligvis hvert 4. Aar, undertiden dog kun hvert 6. Sædskeftet var: 1. Gødet Byg, 2. Havre eller Vaarrug, 3. Byg, 4. Havre eller Vaarrug eller ogsaa: 1. Byg, 2. Byg, 3. Rug, 4. Havre. Hvis der blev saaet Ærter, tages en Bygkjærv mere. Paa Alsædsjord foretoges sjældent Vinterpløjning. Sjældent gødedes hvert 3. Aar, men hvor dette fandt Sted, ansaa man det for at være en særdeles omhyggelig og god Drift, og saa var Sædskeftet: 1. Byg, 2. Rug, 3. Havre.

Sommeridyl ved Knudsbjerg. En smuk, rød Hoppe græsser med to dejlige Tvillingføl. (Aage Pedersen fot.)

2. *Brødjorden* - den øvrige Del af Indmarken. Den blev efter Gødskningen almindeligvis dyrket med Korn 5 Aar og laa derefter ubenyttet hen i 5 Aar, til der var dannet ny Grønsvær. Paa Thisted Mark havde man dog følgende Sædskiye: 1. Byg, 2. Rug, 3. Hvid Havre, 4. Ærter, 5. Byg, 6. Sort Havre med Kløver, hvorefter Jorden hvilede i 6 Aar. I Kaastrup Sogn brugtes en 11 Marks Drift med 3 Aars Græs.

3. *Udmarksjord* eller *Havreland* - blev aldrig tilført Gødning. Efter 6 Aars Henliggen i ubenyttet Tilstand blev disse Arealer som Regel tilsaaet med Havre 4 Aar i Træk - altsaa en 10 Marks Drift. I Nors Sogn saaedes dog Ærter til første Kjærv.

Endnu benyttes flere Steder Betegnelsen Havreland, saaledes f. Eks. Egnen Syd for Nors By, der kaldes Nors Havreland.

En Saavurdering i 1793.

Af nedenstaaende Taksation fra Ladegaard i Sjørring ser man, hvorledes Taksationsmændene har bedømt Alsædejord, Brødjord og Havreland:

Anno 1793, den 28. August, var vi ifølge Rettens foregaaende Udmeldelse af 27. s. M. mødt i Ladegaard i Siørring Sogn vi underskrevne Syns- og Taxations Mænd Christen Pedersen af Dollerup og Peder Hansen af Siørring for der at afholde en lovlig Syns- og Taxations-Forretning over fornævnte Gaard og dens tilhørende Ejendom. Denne Gaard, der er Eneste Gaard, staar for Ager og Enges Hartkorn 8 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb., og som har den ubeskrivelige Herlighed at have sin Endels Mark vel indhegnet og indgrøvtet uden mindste Fælling med andre deres Ejendom, fandt vi at være inddelt i forskellige Falde og Stykker, som bestaar af Alsæde, Brød-Jord, Haureland eller Udmark, Eng, Tørve-Kiær og Hede, hvorover vi afholdt følgende Taxation:

1. Alsæde.

2de Falde indeholde 3 Td. Sæde ansaa vi at kunne være af Værdi efter nuværende Tidens gangbare Priser i Køb og Salg á Td. Sæde 35 Rd. er..... 105 Rd.

2 Brødjord.

En Fald ved Gaarden.....	5 Td. Sæde	à 28 Rd.	140 Rd.
Sley-Fald.....	4 Td. Sæde	à 30 Rd.	120 Rd.
Stakket-Agre.....	3 Td. Sæde	à 30 Rd.	90 Rd.
1 Fald v. sdr. Mark.....	4 Td. Sæde	à 30 Rd.	120 Rd.
1 do. Norden for.....	4 Td. Sæde	à 28 Rd.	112 Rd.
Lang Agre-Fald.....	4½ Td. Sæde	à 30 Rd.	135 Rd.
1 do. Agre- Fald.....	4½ Td. Sæde	à 26 Rd.	117 Rd.
1 do. Norden for.....	4 Td. Sæde	à 27 Rd.	108 Rd.
1 do. Norden for.....	4½ Td. Sæde	à 26 Rd.	117 Rd.
Leergrav Fald.....	4 Td. Sæde	à 24 Rd.	96 Rd.
1 Fald i Vestre Vrat.....	4½ Td. Sæde	à 26 Rd.	117 Rd.
1 do.....	4 Td. Sæde	à 25 Rd.	100 Rd.
1 do.....	4½ Td. Sæde	à 25 Rd.	112,5 Rd
1 do.....	4 Td. Sæde	à 27 Rd.	108 Rd.

3. Hauerland.

1 Fald Vesten Siørring Bye.....	2 Td. Sæde	à 8 Rd.	16 Rd.
1 do. Østen for.....	7 Td. Sæde	à 14 Rd.	98 Rd.
1 do.....	6 Td. Sæde	à 16 Rd.	96 Rd.
1 do.....	5 Td. Sæde	à 12 Rd.	60 Rd.
Bach Fald.....	4 Td. Sæde	à 15 Rd.	60 Rd.
Dam Fald.....	1 Td. Sæde	à 12 Rd.	12 Rd.

4. Eng.

6 Karles Slæt.....		à 24 Rd.	144 Rd.
--------------------	--	----------	---------

5. Flad-Tørsv Jord.

Ansa vi for at være af Værdi.....			50 Rd.
-----------------------------------	--	--	--------

6. Heed Jord.

1 Stk. 1½ Td. Sæde.....			8 Rd.
-------------------------	--	--	-------

Gaarden med Bygninger, Haugeplads, Fiske-Dam og et lidet Stk. Eng ansaa vi for at være af Værdien.....			150 Rd.
<u>Summa.....</u>			<u>2346 Rd.</u>

At foranstanende Syns- og Taxations Forretning er holdt efter vores heste skiønnende og at den paa Ejendommen satte Værdi fuldkommen overensstemmende med enhver Tings Beskaffenhed saaledes som vi ved den nøjeste Eftersyn have forefundet det, det vil vi til næste Ting med vor Ed bekræfte.

Datum Ladegnard Ut Supra.

Christen Pedersen Dollerup.

Peder Hansen.

Den første Landboforening stiftes.

I Thy benyttedes til den Tids Arbejder Hjulploven, ogsaa kaldet den nordvestjydske Plov, som var konstrueret saaledes, at Plovaasen hvilede paa Hjul, hvis Gang eller Følge af Træmangel ofte bestod alene af en Jærnskinne eller Ring, sædvanligst er det højre Hjul, som gaar i Furen, 3 å 3½ Tomme større i Tværmaal end det andet. Plovmanden gaar ved den venstre Side af Ploven, thi formodentlig ogsaa af Mangel paa Gavntømmer haves ingen krum Plovstiært, men tvende lige Plovstaver eller Handeler løbe under en spids Vinkel næsten sammen forneden. Paa den øverste Ende af den venstre Handel er en Haandknag bagud og mellem tvende Knage, som sidde forud paa

Landbrugets Mekanisering skrider stadig frem. Her falder Sommersæden for Selvbinderens Knive.
(Holger Lindstrøm fot.)

samme Handel, stikkes et Skaft horisontalt ind i en Krampe paa højre Handel. Med den venstre Haand paa dette Skaft og den højre paa Knagen styrer Plovmanden Ploven". Det synes, som man har været særlig glad for denne Plov, fordi "Modbydeligheden for at gaa i Furen behøver Thyboen ved denne Plov ei at overvinde, da den styres paa Land".

I Almindelighed pløjede man med 4 Heste, næsten aldrig med 6, og Stude brugtes ikke til Pløjning. Aagaard anfører dog 1802, at en Husmand i Vang var begyndt at pløje med to Tyre.

Først i 1830'erne kom Svingploven med den svungne Muldfjæl og det skarpe Skær frem. Men den havde Vanskelighed ved at vinde frem, idet Landbrugerne er traditionsbundne, og først efter at der i 1837 var afholdt en Præmiepløjning, begyndte man at interessere sig for denne nye Plovtype. Omtrent samtidig foranledigede Landhusholdningsselskabet, at Smed Pallisgaard i Ullerup, Heltborg Sogn, lærte at lave denne nye Plov, og Egnens Smede fulgte saa efter og lærte baade at fremstille og reparere den.

Man har ret tidligt været opmærksom paa en god Pløjnings Værdi, og i Modsætning til det øvrige Jylland, hvor man pløjede sammen i en høj Ryg midt paa Ageren, kastede man her i Thy lige saa tit Furerne ud som sammen.

Ligeledes brugte man her at harve Kornet, efter at det var kommet op, nemlig naar Kornet stod i 3. Blad, Byggen dog noget tidligere, for paa den Maade at faa ødelagt en Del af den overhaandtagende Sletkaal (Agerkaal).

Det stod nemlig ikke særlig godt til med Markernes Renhed, og heller ikke Udsæden var særlig god. Provst Diørup skriver 1842: "Hvorhen Øjet vender sig paa den Tid af Sommeren, da Ukrudtet blomstrer, paa de dermed prangende Marker, som ere saa opfyldte med alle Sorter vildtvoksende Planter paa de dyrkede Agre, at man næppe kan se Kornet eller udfinde, hvilken Kornsort der er saaet".

Byg var den mest udbredte Kornart, modsat andre Egne. Det var dog først efter 1814, at man dyrkede 2-radet Byg. Det fortælles, at nogle thylandske Bønderkarle, der havde været Soldater paa Sjælland, kom hjem med noget af den ukendte Bygsort i Lommen. Kartoffler var ogsaa ved at blive almindeligt dyrkede. Af Rug var det gl. dansk Rug, man dyrkede.

Limfjorden har vel altid været - og er tildels endnu - en Hindring for Samfærdsel med det øvrige Land, men det synes dog, som Thyboerne fra gammel Tid har været ret godt med paa Planteavlens Omraade. En af de Mænd, hvis Navn man med Rette maa fremhæve paa Grund af den Indsats og den Ildhu, hvormed han ufortrødent arbejdede for Landbostandens Oplysning og Dygtiggørelse, er Amtmand Faye. Paa hans Tid tog Kartoffelavlen stærkt til. Kun paa eet Punkt har thylandske Landboere Været sendrægtige til at lære af deres saa højt agtede og elskede Amtmand, nemlig med Hensyn til Plantning, hvori han dog ellers ogsaa foregik dem med et godt Eksempel. Samme Amtmand var det, som Gang paa Gang prøvede at oprette "øconomiske Selskaber", og i 1841 - Aaret før Amtmand Fayes Død - lykkedes det endelig at faa oprettet et levedygtigt "Landøkonomisk Selskab for Thisted Amt, hvis Formaal det skal være at virke med de Midler, som komme i dets Magt til alt, hvad der til enhver Tid vil blive erkendt mest gavnligt til Landbrugets Fremme og Forædling, at det kan skride frem med Tiden ogsaa i dette Amt".

Noget af det første, den nyoprettede Forening foretog sig, var en Præmiepløjning, hvor der uddeltes Præmier baade for Pløjning med Heste og Køer.

Omkring 1850 omtales Dræningsarbejdet, og man sørgede for at faa en Mand uddannet til at være Medlemmerne behjælpelig med Dræningsanlæg, og omtrent samtidig omtales det første Tilløb til en Konsulentvirksomhed, idet man udpegede en ung Mand, "der i England kunde oplæres i Avlsbrug", uden at man dog senere hører om hans Virke.

Fremgangen begynder.

Efter 1850 kommer der et Opsving i Landbruget. Ved Brug af bedre Redskaber og gennem bedre Udnyttelse af Jorden stiger Afgrødeudbyttet gennem Aarene. Det er paa denne Tid, Brakken bliver almindelig. I 1865 begyndte den berømte Landøkonom, Lærer i Thisted Chr. P. Jacobsen, at arbejde med Gødningsforsøg, idet han for at faa Landmændene til at interessere sig for Spørgsmaalet tilbød at fremskaffe Kunstgødning i mindre Portioner. Dette er de første Gødningsforsøg, ialtfald med Kunstgødning, men Provst Diørup nævner dog i sin Bog 1842, at "man har prøvet at anstille Forsøg med Beengjødning paa en Eng ved Thisted, men Udfaldet svarede ikke til Forventningen. Derimod brugte Forpagter Dichmann paa Aagaard denne Gjødskning med Been, som han lod knuse ved Haandkraft. En Mand kunde knuse 1 Skæppe om Dagen, og der brugtes 8 Tønder til 1 Td. Land". Først omkring 1870 kan man sige, at Kunstgødning begynder at blive brugt, og - i Modsætning til andre Egne af Landet - er det navnlig de smaa Brug, der har været de førende paa dette Omraade. Der afholdes en Række faglige Møder, ledet af Inspektør Buus, Rosvang, med ypperlige Indlæg af de tilstedeværende. Der udveksles Erfaringer med en Saglighed og Forstaaelse af den Betydning, dette havde for den enkelte, som Nutidens Landmænd kan lære meget af. Ligeledes drøftedes Antagelse af en Landbrugskonsulent "til at virke for Landbrugets almindelige Fremgang". Denne Plan realiseredes dog ikke straks, men senere - i 1879 - blev Mejeriassistent Leegaard antaget som Landbrugskonsulent, og efter Optegnelserne fra den Tid blev han overordentlig flittigt benyttet.

I 1891 arbejdedes der paa at søge oprettet en Forsøgsgaard i Thy, vel nærmest en Slags Landbrugsskole i Forbindelse med et Mønsterlandbrug, uden at dette Arbejde dog lykkedes eller senere er blevet gennemført, hverken som Forsøgsgaard eller Skole eller begge Dele i Forening.

En Ting, som har været med til at udvide Landmændenes Horisont er Rejserne, som Søren Overgaard, Nr. Knudsgaard i Sennels, fik paabegyndt i 1899 og var Leder af gennem en Række Aar.

Gennem Aarene har der paa snart den ene, snart den anden Maade været talt om Plantning, og naar Beskrivelserne betegner Plantningen som stærkt tiltagende, maa der unægtelig have været bart (og barskt) i Thy og Han Herred i "gamle Dage", selv om man af de gamle Skrifter kan udrede, at ogsaa Thy og Han Herred engang har været skovbevoksede. Saaledes klages der i en Indberetning fra 1553 ikke over Sandflugt i Han Herred, "thi da var Skovene endnu ikke ødelagte helt", men under Krigene afbrændes en Del af dem, og allerede 1671 omtales Sandflugt i Klim, Thorup og Vust, og i 1689 skrives: Sandflugten er en ren Plage for Han Herred.

Som en naturlig Fortsættelse af de engang saa vellykkede Diskussionsmøder paabegyndes Landbrugsaftenskoler med god Tilslutning - ogsaa Husholdningsundervisning forsøgt, men dertil

var der for lille Tilslutning. Men ellers maa man betegne Tiden fra 1900 og til i Dag som en Tid med stadig stigende Udvikling inden for Landbruget, og det er mange nye Spørgsmaal, der bliver taget op og gennemført. Noget af det mest betydningsfulde er vel nok Arbejdet med Kulturplanternes Forædling, alle de mange nye forbedrede Stammer og Sorter, men ogsaa Undersøgelserne vedrørende Jordens Plantenæringsindhold.

At Jorden trængte til Tilførsel af Næringsstoffer var man indforstaaet med fra de ældste Tider - uden Forstaaelse af Analyser og den Slags. Merglingen var ogsaa et kendt Begreb, uden at man maaske forstod, hvorfor man tilførte Mergel. Man konstaterede Virkningen og lod sig nøje dermed. Omkring 1910 har man begyndt at interessere sig for Jordens Kalkindhold, og der gøres et Stykke Arbejde for Kalktrangsundersøgelser. Senere følger de øvrige Jordbundsundersøgelser og Analyser efter, saaledes at enhver Landmand nu gennem sin landøkonomiske Forenings Konsulent kan staa i nøje Samarbejde med Resultaterne, udarbejdede paa Statens Planteavlslaboratorium eller tilsvarende Laboratorier Landet over.

Ligeledes arbejdes der for bedre Sædekorn, og der begyndes med Afsvampning - Varmtvandsbehandling - allerede i 1915, medens Afsvampningen med de kviksølvholdige Midler først kommer omkring 1925.

Kornsorterne.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede paabegyndtes det egentlige Forsøgsarbejde inden for Planteavlen, og allerede i Aaret 1901 - samme Aar som Foreningen af jyske Landboforeninger udsender sin første Beretning over lokale Gødningsforsøg i de forskellige Landboforeninger i Jylland - anlagdes ogsaa heroppe Forsøg med Anvendelse af Kunstgødning. Senere fulgte andre Forsøg efter - saaledes Saatidsforsøg, Forsøg til Sammenligning af Kornsorter og Forsøg med Tilførsel af Kalk i forskellige Mængder og Variationer.

I længst henfarne Dage, hvor man kun ejede primitive Markredskaber, blev Jorden ikke særlig godt bearbejdet, selv om Provst Diørup skriver, at der harves for meget, men samtidig noterer han, at der pløjes for lidt. Man kom ikke i Gang i ordentlig Tid om Foraaret, og som Følge deraf blev Saatiden sen, omkring 25. Maj skulde Byggen være i Jorden, saa den kunde naa at bære Dug til Sct. Hansdag. Og kunde Rugen til den Tid skjule en Krage, saa kunde det blive et godt Aar.

Saaledes ser man ikke paa det i Dag. Naar Jorden er tjenlig, skal Sæden saas. Det afhænger saa af Aaret, hvornaar det bliver, men det er almindeligt at saa sidst i Marts eller først i April. Det kan dog nævnes, at i 1938 saaede Jesper Oddershede, Kaastrup, Byg den 5. Marts. Paa Grund af den tidligere Saaning falder Høsttiden ogsaa før, og dette bevirker, at Kornet er lettere at faa vejret og bliver bedre tjenligt inden Hjemkørslen.

Af Havresorterne var den ældste Dansk Havre, senere kommer Gul Næsgaardhavre og Svaløf Sejerhavre, som holdt sig paa Førstepladsen i en Aarrække. Den er dog nu helt fortrængt, eller burde være det, af andre, nyere og mere yderige Sorter, af hvilke Ørnhavren i 1930 trods sit lidet tiltalende Ydre tog Førstepladsen som den højstydende, og denne Stilling har den holdt, selv om mange af de nyeste Sorter kommer den nær. Af disse kan nævnes Foldhavre, Staalhavre og paa specielle Jorder Opushavre, Højerhavre 10 og Abed Minorhavre.

For Bygsorternes Vedkommende gik man fra Gl. dansk Byg saa sent som omkring 1900 over Printicebyg, Guldbyg, Binderbyg, Archerbyg paa lettere Jord, Opalbyg, Keniabyg til Majabyg, som har holdt Førstepladsen siden 1933. Ogsaa her har der været en lang Række forskellige Sorter, og der kan i denne Forbindelse være Grund til at nævne den thylandske Lærersøn H. A. B. Vestergaard; født 1872 i Nørhaa Skole, idet han vel som faa har indskrevet sit Navn i danske Landmænds Bevidsthed. H. A. B. Vestergaard har tiltrukket en lang Række baade Byg-, Havre- og Hvedesorter, men hans Navn vil dog til sene Tider blive staaende ved de to Navne: Kenia- og Majabyg, som har forøget Danmarks Bygavl med over 1 Million hkg om Aaret. Som en sidste Gave til dansk Landbrug sendte H. A. B. Vestergaard i 1944 den nye Bygsort, Abed Rigelbyg, en Krydsning af Maja- og Kenia byg, ud. De kommende Aar vil vise, om det bliver den Bygsort, der i Thy vil bevare H. A. B. Vestergaards Navn, eller det skal blive de to allerede anerkendte. I de sidste Par Aar er den nye Svaløf Frejabyg dyrket enkelte Steder her i Thy.

Hestene i Thy er nysgerrige som alle andre Heste. Indvaanerne i en Fenne i Sennels er bleven optaget af et eller andet interessant paa Vejen.

Af Rugsorter er det den gamle danske Rug, eller brun Rug, som danner Grundlaget. Der er færre Sorter Rug end af de øvrige Kornsorter, men en Del Navne findes dog igennem Tiderne. Nu er den almindeligst kendte Petkusrugen, som omkring Aarhundredskiftet kom hertil og siden 1924 er fremavlet paa Livø. I de senere Aar er Livø Petkusrug dog paa de lidt bedre Rugjorder blevet fortrængt af nye og mere stivstraaede Sorter som Staalrug, Kongsrug II og Kortstraaet Petkusrug.

Saa sent som til omkring 1880 var det den gamle danske Hvede, som blev dyrket, men ogsaa her har der været og er endnu en Række Sorter i Dyrkning. Heroppe er den mest udbredte Pajbjerg Idealhvede. Af de nyere Sorter er der Grund til at nævne Svaløf Skandiahvede II, Eroicahvede og Kongehvede II. Den sidste er dog lidt vinterfast i strenge Vintre.

Som et vigtigt Led inden for Kornavlens maa nævnes Salg af Fremavlskorn. Landmændene har jo hele Tiden gennem Sortsforsøgene i Korn kunnet følge med i, hvilke Kornsorter de skulde dyrke, men saa meldte Spørgsmaalet sig om Fremskaffelse af Saasæd. Derfor har man gennem de landøkonomiske Foreninger taget Arbejdet med Fremavl af Sædekorn op, selv om mange Landmænd endnu er af den Mening, at naar blot en Agent kommer rundt og snakker godt med dem om Køb af Korn fra en anden Egn af Landet, maa dette være det absolut bedste, de kan faa.

Det er en forkert Opfattelse, idet det fra gammel Tid er en Kendsgerning, at der ingen Steder kan avles bedre eller mere fuldvægtigt Korn end netop heroppe, selv om Landmændene ganske vist ogsaa havde det Lov paa sig, at de selv beholdt det bedste og lod Købmanden faa det ringere.

Fra gamle Dage har vi Oplysninger om Udbyttetal for Kornsorter i Thisted Amt, og det ses deraf, at man regnede med 5-10 Fold. Nu er det andre Tal, der regnes med, og dette skyldes vel nok i første Række de forbedrede Sorter i Forbindelse med den mere intensive Drift. Sidste Aars Gennemsnitsudbytte fra Forsøgene viser Tal som ca. 16 hkg Hvede, 12 hkg Rug, 16 hkg Byg og 14 hkg Havre pr. Td. Bygsædland, og flere Steder avles der op til 20 hkg Byg og 18 hkg Havre.

Nu er Byggen nok den mest udbredte Kornsort ogsaa heroppe, selv om Havre jo nok optager omtrent lige saa stort et Areal.

Roedyrkingen.

Selv om der i Beretninger fra meget gammel Tid nævnes Kaalrabi, maa det vist nærmest betragtes som en Haveplante, for det er dog først i det sidste Hundrede Aar, at Dyrkning af Roer som Markafgrøder har været kendt her i Landet. Provst Diørup skriver 1842, at han har ”kun set *Kaalrabi* dyrket i aaben Mark hos Chr. Jørgensen i Arup, hvor en Deel af Kartoffelmarken var beplantet dermed, og hos Husmændene Søren Bach i Lildberg og Peder Nørgaard i Villerslev. Den almindelige Ufred hindrer dens Dyrkning, som sikkert ellers fortjente mere at udbredes ogsaa i denne Egn til Afveksling med Kartofflerne, da de lettere optages og overvintres, og for Malkekøerne afgive de et bedre Foder. Med *Turnips* vides ei at være gjort Forsøg, derimod har Husmand Chr. Stephansen i Skyum dyrket Høstroer i Rugstubbene med Held.”

Det er først omkring 1880-90, at Rodfrugtdyrkning bliver almindelig, - idet Roearerterne paa den Tid indgik i Driften i Stedet for Brak. I 1894 var der Bestræbelser i Gang for Oprettelse af Sukkerfabriker, og i Forbindelse hermed nævnes, at dette ingen Interesse har for Egnen her, da her ikke dyrkes Sukkerroer. Den 15. November 1903 holdtes i Thisted under overordentlig stor Interesse en Rodfrugtsudstilling, der var besøgt af ca. 500 Mennesker, og der blev holdt Foredrag om Rodfrugtdyrkning af daværende Konsulent for Foreningen af jyske Landboforeninger Th. Madsen-Mygdal.

Det er Kaalroer og Turnips, der dyrkes i disse Aar, og enkelte Steder kan man se anført, at Haandarbejdet ved disse Kulturer er overordentlig krævende og kostbart og tillige vanskeligt at tilvejebringe, saa Billedet har ikke forandret sig synderligt til vor Tid. Først omkring 1910-15 begynder man at dyrke Bederoer.

Af Kaalroer var det Bangholm-Stammer og af Bederoer Barres der brugtes. De mere ydende Roestammer er af forholdsvis ny Oprindelse, men paa Roedyrkingens Omraade er man i Dag fuldt paa Højde med det øvrige Land, idet de nye og højtydende Stammer er lige saa udbredte her som andre Steder. Det gælder baade for Kaalroer, hvor det især er Bangholm, Wilby Øtofte IX, og den kaalbrokfaste Wilhelmsburger Øtofte IX og D, der benyttes, som for Bederoer, hvor det af Runkelroerne er Barres Øtofte IX og Tystofte Øtofte IX, Fodersukkerroer Gul og Hvid Øtofte IX samt Pajbjerg-Stammerne Rex IX og Korsroe IX, og endelig indenfor Sukkerroerne, hvor Pajbjerg og Hunsballe er de førende. Der er i Løbet af de sidste 40 Aar frembragt en utrolig Mængde nye Roestammer, hvoraf enkelte som et Stjernes kud paa Himlen har glimret et kort Øjeblik for derefter fuldstændig at forsvinde, medens andre er blevet staaende - for maaske i en ikke alt for fjern Fremtid at blive overfløjet af andre.

Kartoflerne.

Kartoffeldyrkingen er af ældre Dato end Rodfrugtdyrkingen. I en ”Kort Vejledning til at avle Kartøfler” udgivet af Pastor Bendix i 1807 tilegnet Agger Sogns Beboere, kan man læse følgende: ”Hvor lykkelige ville disse Mennesker prise sig, naar de selv kan avle den største Deel af den Føde, de nu maa hente hos og borge af deres jorddyrkende Naboer.” Sammne Hr. Bendix skriver, at ”man bør sørge for at have et got Slags Kartoffler” og angiver, at der findes op over 60 Sorter - hvide, gule, røde, ja, endog sorte. Et andet Sted har jeg læst, ”at Sognefoged P. Christensen, Knudsgaard, Gjettrup Sogn, som i 4 Aar har dyrket Kartoffler i betydelig Mængde, i 1810 efter 47 Tønder Kartofflers Udplantning har avlet 556 Tønder”.

Kartoffeldyrkingen er fortsat gennem Aarene, og der findes ogsaa i Dag en Mængde forskellige Sorter, baade Spise-, Foder- og Fabrikskartofler, og intet er vel vanskeligere at diskutere, end hvad man forstaar ved en god Kartoffel. Her i Thy og Han Herred er dog vist Alma Sorten den mest udbredte, idet den forener en Del gode Egenskaber i sig, først og fremmest vel nok, at den giver et stort Udbytte. Naturligt nok er Han Herred den Egn, hvor Kartoffeldyrkingen er videst udbredt, aftagende ned igennem Thy. Her som for Korn og Roers Vedkommende gælder det, at der i de senere Aar er gjort et stort Arbejde for at forbedre Sorterne og holde dem sygdomsfri, saa der kan skaffes sundt og godt Læggemateriale - den første Betingelse for et stort Udbytte, og Interessen herfor kan maaske i nogen Maade tillægges Kartoffelsektionernes Indsats. Foruden Alma Sorten kan der være Grund til at nævne Svaløf Birgitta, Brønderslev og Up to date, hvorimod de finere

Landskabet ved Færgeborg i Sjørring med den gamle Mølle og den brede Kanal minder ikke saa lidt om Holland. (Kjeld Egebjerg fot.)

Spisekartofler som King Edward og Bintje ikke dyrkes i ret stor Stil. Af Foderkartofler er det Alpha, der er mest udbredt.

Kløverens Indtog.

I Alsædetiden kendte man ikke Begrebet at lægge en Kløvermark ud. Der lod man Grønsværen gro sammen, naar man havde taget de Kornafgrøder, som man ønskede. Aagaard skriver i 1802, at "Klevert, baade rød og hvid, som man her kalder Smerer, frembringer vel Naturen hyppig af sig selv, især den hvide. Men i de senere Aaringer har man lært at indse Fordelen af dens Dyrkning. Den brave Hr. Høegh har gavnet Thyland meget, da han som Præst i Hillerslev først gjorde sin Egn bekendt med Kleveravlens, der nu er i tiltagende Udbredelse."

Det var især Hvidkløver man lagde Vægt paa, sjældent saas Rødkløver. Provst Diørup skriver i 1842, at "Kleverten har i saa mange Aar været dyrket i Thy, at den nu snart kan anses for almindelig" og samtidig omtales, at man flere Steder gaar over til at saa Græsfrø, især Rajgræs, Blød Hejre og Timothe, medens Lucerne, som burde dyrkes, ikke kendes endnu.

Op mod Aarhundredskiftet ser det ud, som om Husmændene er stærkt interesseret i at tage Frøavlsspørgsmaalet op, men ikke mener, de har tilstrækkelig Indsigt i Spørgsmaalet til at faa det gennemført. Den tidligere nævnte Lærer Chr. P. Jacobsen havde ganske vist slaet til Lyd for Forsøg med Frøndsæd til Græsmarker og endogsaa skaffet Frøet frem. Paa denne Maade udbredte han Kendskabet til Betydningen af gode Græsfrøblandinger. Hans Forslag til Græsfrøblandinger, som ikke afviger særligt fra vor Tids, maa siges at være ganske fortrinligt i Betragtning af, at der ikke fandtes Forsøgsresultater at bygge paa.

Nu ser Landmændene her som i andre Egne af Landet paa Forsøgsresultater fra Statens Forsøgsstationer og fra Markforsøgene, før de bestemmer, hvilke Stammer de vil saa i deres Græsmarker, og Frøblandingens Sammensætning overlades i mange Tilfælde til Planteavlskonsulenterne.

Der kunde være andre Afgrøder, som kunde være Omtale værd, men lad det foregaaende være nok.

Planteavl og Sædskifte.

Om Planteavlsarbejdet af i Dag kan der være adskilligt at nævne. At Saatiden nu falder et Par Maaneder før, er allerede tidligere nævnt og er egentlig af ret ny Oprindelse, idet man som Begrundelse for Ansøgning om Oprettelse af en Forsøgsstation i 1919 anfører den sene Saatid, omkring 10.-13. Maj, og hvilke Ulemper dette medfører, men ganske vist føjer til, at "Erfaringerne gennem Slægtled har knæsat ovennævnte Tid som den mest heldige." Nu saar man Kornet fra 1 til 2 Maaneder tidligere og Roerne fra midt i April til omkring Maj dag - og faar endda en god Avl. For Landmændene har det været af overordentlig stor Betydning, at de ret tidligt sluttede op om de landøkonomiske Foreninger, hvor de fik Lejlighed til at faa faglige Spørgsmaal belyst og gennemdrøftet, ligesom det lokale Forsøgsarbejde har haft overmaade stor Betydning. Interessant er det at se, at man i gamle Dage - helt saa sent som til omkring 1880-90 - fortrinsvis har haft en 10 Marks Drift, men omkring 1910 nævnes en 8 Marks Drift. Paa dette Omraade har thylandske Landmænd ikke gjort Fremskridt, idet 6 Marks Drift nu er langt den mest almindelige - og intet

Gaarden Rosvang i Sjørring har en imponerende Ladebygning, en af de største i Landet. Ved Gavlen ses en Rampe for Kørsel til Ladens øverste Del. (Kield Fæbierø fot.)

Sædskifte er vel mere fremmede for omtrent lige meget hvilken Sædskifte-Plantesygdom, man kan finde paa at nævne. Her er et Omraade, hvor Landmændene kommer til at tage ved Lære af deres besindige Forfædre.

Man hører af og til Landmænd sige, at i gamle Dage var der ikke alle de Sygdomme og den Slags, som nu kan vanskeliggøre Arbejdet og gøre Resultatet usikkert. Hertil vil jeg gerne anføre et gammelt Ord hos Joel 1,2: "Bønder skuffes og Vingaardsmænd jamre baade over Hveden og Byggen, thi Markens Grøde gik tabt" eller Amos 4,9, hvor der staar: "Jeg slog eder med Kornbrand og Rust og udtørrede eders Haver og Vingaarde, og Græshopper aad eders Figen-

og Oliventræer - -" saa man ser, at Plantesygdomme og Skadedyr er noget meget gammelt. Nyt er derimod Forskningen over Sygdommenes Natur og Midlerne til deres Bekæmpelse, og her har de sidste 70-80 Aar bragt store Resultater. Mange af disse Sygdomme har Landmændene dog selv paaført sig ved Ufornuft, og det er her, Landmanden af i Dag maa sætte ind. Jeg skal blot nævne ganske enkelte Ting: 1. Lyspletsyge eller Manganmangel, fremmet ved for stærk Kalktilførsel. Hvor nemt - og langt billigere - var det ikke at lade Jorden undersøge, før den tilførtes Kalk. 2. Havreaal - 6 Marks Sædskiftet med Havre, Roer, Byg, Havre, Græs, Græs eller i Stedet for 2 Gange Havre 1 Gang Havre og 1 Gang Blandsæd er, hvor Betingelserne er tilstede, et ypperligt Opformeringsfelt for Havreaalen. Og Havreaal er i Øjeblikket af katastrofal Karakter for Udbyttet i vore Kornmarker i Thy. Da en hel Del af vore Plantesygdomme skal bekæmpes ved Udsultning er det lange Sædskifteomløb at foretrække, selv om det deler Jorden i mindre Stykker og derved maaske i nogen Grad besværliggør Markarbejdet.

Det almindelige Sædskifte her paa Egnen er i 1946: 1. Havre, 2. Roer, 3. Byg, 4. Havre, 5. Græs, 6. Græs. Her skal anføres Eksempler paa bedre og mere tidssvarende Sædskifter:

Eksempel I: 1. Havre, 2. Vintersæd, 3. Kaalroer, 4. Byg, 5. Bederoer, 6. Byg, 7. Græs, 8. Græs.

Eksempel II: 1. Havre, 2. Kaalroer, 3. Byg, 4. Kløver, 5. Vintersæd, 6. Bederoer, 7. Byg, 8. Græs, 9. Græs.

Eksempel III: 1. Havre, 2. Vintersæd, 3. Kaalroer, 4. Byg, 5. Kløver, 6. Byg, 7. Bederoer, 8. Byg, 9. Græs, 10. Græs.

Landbrugsfaglig Undervisning.

Der kan være Grund til at nævne de Bestræbelser og det Arbejde, der gennem Aarene er udført for at opmuntre Landboudommen til faglig Dygtighed. Noget af det første i den Retning var vel nok Roelugningskonkurrencerne, men senere fulgte andre praktiske Arbejder efter og omkring 1930 paabegyndtes teoretisk Undervisning i Aftenskolerne. Denne Undervisning gik efterhaanden over til

ren landbrugsfaglig og husholdningsmæssig Undervisning og har gennem Aarene været besøgt af et stort Antal unge Mennesker.

I indeværende Aar har Spørgsmaalet om en Planteavls-Forsøgsstation for Landet heroppe mod Nordvest igen været aktuelt, og Ansøgning er indsendt til Landbrugsministeriet, uden at man dog endnu har modtaget noget Svar derfra.

Pastor Aagaard skriver i 1802: "Dersom man af et Steds større eller mindre Afstand fra Hovedstaden kunde slutte sig til dets større eller mindre Kultur, da blev Thy vist eet af de mindst oplyste Lande. Men Erfaring viser, at dette forholder sig ganske anderledes. Som Agerdyrker er det, at den thylandske Bonde har sit udmærkede Fortrin. Med roesværdig Flid og Nøiagtighed forretter han sit Arbejde. Han har ved Eftertanke og egne Forsøg bragt det til en vis Grad af Fuldkommenhed". Og han siger videre, at der gives næppe noget Sted, hvor Bonden i Almindelighed lever bedre end i Thy. "God Mad og stærkt Øl bestræber enhver endog den fattigste sig for altid at have paa sit Bord". Det samme giver Professor Begtrup Udtryk for i 1812, da han skriver, at "Thyboen elsker god og stærk Føde, han lever bedre end i de øvrige Dele af Jylland". Derimod var Han Herred Bondens Øl saa tyndt, at Folk fra Thy sagde derom: "I Han Herred brygger man paa den Maade, at man binder 5 Maltkorn til det ene Ben af Draagien (Andrik) og en Stilk Maløwt (Malurt) ved det andet. Efter at han saa har sejlet gennem Dammen, øser man Øl deraf. Ved Højtider og Festligheder lader man ham sejle 2 Gange gennem Dammen". Senere lærte dog ogsaa Han Herredboerne at brygge Øl. I 1842 skriver Provst Diørup: "Der spises ei blot kraftig Mad og ofte, men Meget, som vel deels Klimatet fordrer, deels Vanen fører med sig, da Bonden fra den tidlige Ungdom animeres af de ældre til at æde". Provst Diørup anfører ligeledes, at Overdaadighed er taget stærkt til ved Boilerne.

Dette at thylandske Bønder ikke har været saa underkuede, har givet dem en vis Rankhed baade paa Sjæl og Legeme, medens Han Herredboen er blevet mere kuet gennem Armod og Undertrykkelse. Om Thyboen siges, at "han ledes letteligen ved Godhed, men drives ikke ved Haardhed. Han besidder megen Æresfølelse, saa den, der forstaar at tage ham paa rette Maade, kan lede ham efter Ønske, selv om han er forsigtig og altberegrende". Mindre tiltalende er Omtalen af Handelstalentet. Bedrageri i Handel anses ikke for nogen Synd, for Køberen maa enten lukke Øjnene eller Pungen op.

Det er ikke saa let at lære Thyboere at kende, for de er forsigtige baade i Ord og Gerning, forsigtige og beregnende. Denne Forsigtighed - Træghed - er ogsaa Skyld i, at Fremskridt saavel i Landbruget som paa andre Omraader, langsommere vinder Indpas, for "Thyboen skal see Virkningerne af det Nye og overbevise sig ved Erfaring om Fordelen deraf, førend han bestemmer sig til at gjøre Forandring i de Skikke, som han har nedarvet fra Fædrene".

Og saadan kender vi ogsaa Thyboen af i Dag.

F. C. Frandsen.

HUSDYRBRUGET

Langt den overvejende Del af det danske Landbrug er baseret paa gennem forædlet Produktion at faa sine Indtægter fra Husdyrholdet, dette gælder ogsaa for Landbrugerne i Thy og Han Herred. Naar dette er Tilfældet, er det indlysende, at det for de enkelte Landmænd og for Landbruget som Helhed gælder om at gøre et maalbevidst Arbejde for at faa saa gode Besætninger som muligt, for derigennem at faa det størst mulige Udbytte af sin Ejendom.

De Interesser, som de enkelte Landmænd har i Forbindelse med Ejendommens Størrelse, Jordens Kvalitet, Beliggenhed m. m., er som Regel bestemmende for, hvilke Grene inden for Husdyrholdet der særlig lægges Vægt paa, selv om det selvfølgelig er Kvæg og Svin, der spiller den største Rolle. Hesteholdet har dog ogsaa paa mange Ejendomme, navnlig under Krigen, givet gode Penge, og Fjerkræholdet er, navnlig paa mange mindre Ejendomme, en god og uundværlig Indtægtskilde.

Hesteavl.

I Thy og Han Herred har der fra ældre Tid navnlig været arbejdet med Heste af jysk Race, og det er ogsaa den Race, der er den dominerende i Nutiden, selv om der i de senere Aar er kommet en Del "Belgiere", og "Norskerne" paa de mindre Ejendomme har faaet en meget stor Udbredelse.

Thy har fra gammel Tid haft Ord for at have gode Heste, saaledes kan man af Historien se, at Hesteavl med Udførsel for Øje i ældre Tid navnlig har været knyttet til Thy, Mors, Salling, Holstebroegnen og Østjylland, forøvrigt Egne, der ogsaa i den nyere Tid har en god Hestebestand. Mange thylandske Landmænd har vist egentlig haft større avlsmæssig Interesse for Hesteavl end for Kvægavl, navnlig før i Tiden.

Selv om Hestebestanden i ældre Tid var ret forskellig i Jyllands forskellige Egne, saa var de sammenlignet med Hestene paa Øerne mere velbyggede, større og kraftigere, saaledes at det var særdeles gode Arbejdsheste. Hestenes Kvalitet varierede ogsaa efter Jordbundsforholdene, idet de bedste Heste fandtes paa den gode Jord og de ringere paa den magre Jord i Midt- og Vestjylland.

I Tiden omkring Stavnsbaandsløsningen betegnes den jyske Landhest som ca. 155-160 cm høj, noget grov, stærk haarklædt, forholdsvis dyb og bred, ret sluttet med veludviklet Muskulatur, føre Ben og god Bevægelse. Farven brun, rød eller sort og Temperamentet tiltalende. En Hest, udmærket til Landbrugsarbejde og derfor ogsaa en god Handelsvare. Siden den Tid har der været grebet ind i Hesteavl paa forskellig Maade, bl. a. forsøgte Regeringen en Tid ved Indførsel af fremmede Heste og Krydsning at forbedre den hjemlige Bestand, men da dette ikke gav et særlig godt Resultat, blev man senere enig om, at den jyske Hest skulde bevares og forbedres i sig selv.

Af Datidens mest ansete Avlshingste kan nævnes Vandet-Hingsten, Stb. Nr. 102, født 1851 og tilhørende Chr. Sand, Ø. Vandet, en stor, stærk bygget, laaddenbenet Hingst med god For- og Bagpart, der som Sønnen, Gl. Nandrup-Hingst, Stb. Nr. 176, gav udmærket Afkom og bl. a. her i Thy og paa Mors helede meget af det, den tidligere Krydsning havde forvoldt.

Forskellige Hingste har senere haft større eller mindre Betydning indenfor Avlsarbejdet, disse Hingste har dels været "private", men navnlig i de senere Aar har de tilhørt de forskellige Hesteavlsforeninger, hvoraf der har været flere, som har arbejdet godt.

Af Hesteavlsforeninger samt nogle af de betydeligste Hingste i de senere Aar kan bl. a. nævnes:

Hesteavlsforeningen "Thyholm" med Hingsten "Bellahøj Hof", Reg. 1154, født 1936 hos J. P. Eriksen, Hulvad, Brørup. "Bellahøj Hof" fik 1. Præmie paa Kredsskuet 1941 og Afkomspræmie 2. Klasse 2. Grad 1943 med følgende Beskrivelse af Afkommet: En Samling ret kønne og stærke Plage, som kunde ønskes mere betydelige, ret bredt Kryds og god Ryg, en enkelt noget lang og flere med lave Dragter, Bevægelsen hos de fleste noget kort ligesom hos Faderen, men ellers regelmæssig.

Refs Herreds Hesteavlsforening, som bl. a. har haft Hingstene "Duxen", Reg. 1243, Afkomspræmie 2. Kl. 1. Gr. 1945, men som navnlig en Overgang var berømt for "Thybo Eg", E. Stb. 1856, som fik 1. Pr. paa saavel Ungskue som Kredsskue og endvidere i 1934 Afkomspræmie 1. Kl. 1. Gr.

"Thybo Eg", født 1928 hos H. Hansen, Vejen, fik i 1934 Afkommet beskrevet saaledes: Samlingen kan som Helhed betegnes for i høj Grad imponerende og betydelig. Det er stærke, tunge Plage af et godt jydsk Præg. Ganske usædvanlig dybt Midtstykke, bredt velformet Kryds, Laarene ikke fuldt ud tilsvarende, idet de ikke sjælden er noget spidse. Bevægelsen er god bag, men ofte indfodet for. Alle de fremstillede Plage er Avlsdyr, 2-3 af Hingstene endog meget betydelige.

Hassing Herreds Hesteavlsforening, hvor navnlig "Rex", Reg. 1247, Afkomspræmie 2. Kl; 1. Gr., og "Knægten", E. Stb. 1913, har haft stor Betydning, navnlig "Knægten", født 1931 hos P.

Faareholdet har ikke nogen særlig stor Udbredelse paa Egnen. Her græsser to skikkelige Faar paa de skønne Skrænter ved Hou. (H. Skov fot.)

Vadgaard, Stenild, der har 1. Pr. paa saavel Ungskue som Kredsskue . og Afkomspræmie 1. Kl. 2. Gr., maa betegnes som en virkelig Avlsmatador, idet der efter denne findes flere virkelig gode Hingste og mange meget betydelige Hopper. Beskrivelse af Afkommet i 1939 lyder saaledes: En betydelig Samling Plage af godt Præg, med god Rejsning, muskuløst Bovparti, dyb Gjord og fyldigt Midtstykke, Ryggen undertiden blød og ikke altid kort, bredt velformet Kryds, Laarene knap fuldtud tilsvarende. Hovene gode. Bevægelsen kraftig, fremadgribende og som oftest regelmæssig.

Hundborg Herreds Hesteavlsforening har bl. a. haft "Bøg", Reg. 835, Afkomspræmie 2. Kl. 2. Gr. 1940, og "Thy Billeskov", Reg. 1320, født 1938 paa Billeskov, Fyn. "Thy Billeskov" har 1. Pr. paa Kredsskue og Afkomspræmie 2. Kl. 1. Gr. 1944 og 1945 for en Samling passende store og stærke Plage.

Hillerslev Herreds Hesteavlsforening har i de seneste Aar haft "Hillerslev Tamp" og "Thybo Ry", Reg. 1523, den sidste har 2. Pr. paa Ungskue og Kredsskue.

Thisted og Omegns Hesteavlsforening er en nyoprettet Forening, der har "Nordjyden", Reg. 1525, som bl. a. har 1. Pr. i Thisted og 2. Pr. paa Kredsskuet.

Nordthy Hesteavlsforening er ogsaa en forholdsvis ny Forening, der har Hingsten "Nordthy Hof", som har 2. Pr. paa Kredsskuet og Afkomspræmie 2. Kl. 2. Gr.

Han Herreds Hesteavlsforening har haft Hingsten "Han Herreds Hof", Reg. 989, 1. Pr. paa Kredsskue og Afkomspræmie 2. Kl. 1. Gr. 1942 for en Samling stærke, velprægede Plage af Faderens Type med bredt, fyldigt Bagparti, dyb af Midtstykke, gode Hove. Bevægelsen hos enkelte noget snæver for, men ellers let og jordvindende i Trav.

Kettrup og Omegns Hesteavlsforening har bl. a. haft "Kettrup Fjandbo", Reg. 598, og "Kettrup Billeskov", Reg. 1122. "Kettrup Fjandbo" har 1. Pr. Kredsskue og Afkomspræmie 2. Kl. 1. Gr. 1940 for en Samling ret ensartede Plage med godt Præg, ret god Bredde og Dybde, ikke sjælden lidt flad Skulder, trivelig Midtstykke, Ryggen ikke kort, men stærk og lige, bredt Kryds, undertiden lidt spids til Halen, fyldige Laar, gode, lidt stærk bøjede Haser, ret velstillede Forben, men mangler ikke sjælden Muskelfylde paa Underarmene, gode Hove. Bevægelsen jordvindende. Langt Skridt og kraftig Trav af og til noget snæver for.

Der er dejligt en Sommerdag ved Bromølle. I Baggrunden ses Kløv Bakke. (H. Skov fot.)

"Kettrup Billeskov" har 1. Pr. Kredsskuet og Afkomspræmie 2. Kl. 1. Gr. 1945 for en Samling ensartede Plage med ret godt Præg. Endvidere findes der en jydsk Hesteavlsforening paa Hannæs.

Alt i alt kan det siges, at de mange jydsk Hesteavlsforeninger i de senere Aar har arbejdet godt og haft mange gode Hingste med flere virkelig betydelige imellem, og det har ogsaa sat sit Præg paa Hestebestanden, saaledes at der mange Steder saavel i Thy som i Han Herred findes en god Hoppebestand, der virkelig er værd at arbejde videre med.

Avlen af "Belgiere" og "Norskere" er af forholdsvis nyere Dato, men ogsaa indenfor disse arbejdes der godt, saaledes kan nævnes, at Forpagter Lützhøft Tandrup er en af dem, der har arbejdet godt og maalbevidst med "Belgiere" og i de allersidste Aar er der flere Steder indkøbt gode Hingste enten af "Private" eller "Konsortier", saaledes at der sikkert ogsaa inden for disse vil blive Fremgang i de kommende Aar.

De norske Heste findes som nævnt navnlig paa de mindre Ejendomme, og her maa det sikkert ogsaa siges at være den helt idelle Hest. Her har Hingsteholdet til for faa Aar siden ligget paa private Hænder, men nu er der oprettet en Forening "Nordthy norske Hesteavlsforening", som ejer Hingstene "Thybo Jarl", 1. Pr. i Thisted, og "Norrdal", Stb. 52, der har 1. Pr. Kredsskue og Afkomspræmie 1. Kl. 2. Gr. for en Samling med følgende Beskrivelse: Alle Plage har et godt Præg og er af god Type, godt sluttede, dybe og brede med stærk Ryg og velformet Kryds, jævn føre Lemmer, de fleste med lang Skank og flere med noget krogede Haser. Bevægelsen regelmæssig fortil, noget hasende bagtil.

Endvidere er der fornylig oprettet en Hesteavlsforening med norske Heste paa Hannæs, og de har købt Hingsten "Hannæs Alf", Stbg. 114, der fik 1. Pr. i Vesløss 1945.

Foruden de her nævnte Foreninger og Hingste har der selvfølgelig virket mange andre inden for Omraadet, deraf mange "Private Hingste", men det vil føre for vidt at nævne dem alle.

Avlsarbejdet inden for Husdyrbruget er et Arbejde, der giver saavel Glæder som Skuffelser, det gælder baade ved Indkøbene og senere hen ved Afkommet efter de indkøbte Handyr, og det kan maaske særlig siges, at gælde inden for Hesteavlen, men heldigvis kan det da siges, at er der Nittere, er der ogsaa Gevinster, og vi maa regne med, at jo mere energiske vi arbejder fremad, jo længere vil der blive mellem Nitterne, og vi kan ogsaa sige, at Hestebestanden nu er betydelig bedre end den var f. Eks. for 100 Aar siden.

Kvægavlen.

Kvægavlen er undergaaet store Forandringer i de sidste 100-150 Aar. I Begyndelsen af 1840'erne skrev Formanden for "Det thylandske landøkonomiske Selskab", Provst Diørup, følgende: "Det jyske Kvæg her i Thy trænger ikke til Forbedring ved Krydsning med fremmede Racer, men trænger i høj Grad til "at forbedres ved sig selv", men her viser Bonden stor Ligeegyldighed. Der lægges ingen Flid paa at opdrage Tyre af bedste Slags, da Bonden ej bekymrer sig om andet end at faa Koen sprunget for godt Kjøb, lige meget hvad Skabning Tyren end har".

"Der finder en betydelig Handel Sted med Kvier, idet der aarligt opkøbes flere Tusinde tidligt bærende Kvier i Thy og paa Mors, der især føres til Mecklenburg, ligesom der ogsaa føres mange Lødekøer ud af Landet. Det er de største og bedste, der sælges til høje Priser, kun de mindste og tarveligste bliver tilbage til Tillæg, hvorved Racen forringes. Begærligheden efter den øjeblikkelige Vinding forleder saaledes Vestjyden til at overse sin egen Tarv og ej ret tænke paa Fremtiden."

"Af Køer holdt Bønderne ikke flere, end der udfordres til Huset. Den vigtigste Indtægtskilde var Studene, der 2-3 Aar gl. solgtes til de større Gaarde, som Staldstude. Herfra afgik de næste Aar til Marsken."

Af ovennævnte Citater faar man et Indtryk af Kvægavlens Stilling omkring 1840. Nogen rationel Kvægavl var der ikke Tale om, og der skulde gaa mange Aar og strides meget før man fik fast Plan i Arbejdet for Kvægavlen. Et af de første Midler til Fremme af Kvægavlen, som bliver taget op, er Dyrskuerne, idet man i disse ser et vigtigt Middel til Kvægavlens Forbedring. Det første Dyrskue afholdtes i 1841, og siden har der været afholdt Dyrskue mange forskellige Steder, saavel i Thy som Han Herred. Dyrskuerne vandt, efter Datidens Forhold straks stor Tilslutning. At man ikke var særlig kræsen ved Præmieringen ses af Præmielisten fra det første Dyrskue i Thisted den 16. Oktober 1841, hvortil var anmeldt 7 Tyre, "hvoraf 2, der var anmeldt at være over 4 Aar, hvorfor de ej kunde concurrere". Endvidere var der anmeldt 18 Kvier. Præmielisten ser saaledes ud:

Tyre:

2. Pr., 10 Rbd.:	Chr. Overgaard, Helligsø, for en hvidbroget Tyr, 3 Aar.
3. Pr., 8 Rbd.	Lars Gravesen, Sennels, for en sort Tyr med hvidt Bagben, 3½ Aar gl.
6. Pr., 5 Rbd	Chr. Jensen Møller, Næstrup, for en hvidbroget Tyr, 1¼ Aar gl.
7. Pr., 5 Rbd	Peder Christensen, Sdr. Skjoldborg, for en sortbroget Tyr, 1½ Aar gl.

Kvier:

2. Pr., 10 Rbd.:	Bertel Wigh for en sort Kvie med hvid Lænd.
3. Pr., 10 Rbd	Chr. Toftdal, Villerslev, for en sortbroget.
4. Pr., 8 Rbd	Peder Skadholm, Møgelvang, for en lyserød.
5. Pr., 8 Rbd	Sørensen, Irup, for en rødbroget.
6. Pr., 8 Rbd	Niels Søndergaard, Sjørring, for en graabroget.
7. Pr., 6 Rbd	Prop. Skibsted, Djernæs, for en sortbroget.
8. Pr., 6 Rbd	Samme, for en sort.
9. Pr., 6 Rbd	Niels Brogaard, Sjørring, for en graabroget.
10. Pr., 6 Rbd	Skolelærer Svendsen, Nørhaa, for en rød.

- 11. Pr., 5 Rbd
- 12. Pr., 5 Rbd
- 13. Pr., 5 Rbd

Konsul Bendixen, Thisted, for en graa.
 Agent Lutzhøft, Thisted, for en sort.
 Jens Svendsen, Stagstrup, for en sort.

”Fyrst” tilh. Thy Kvægavlsforening for
 sortbroget jydsk Malkekvæg.

Det er det jyske Kvæg, man arbejder med i disse Aar. Allerede i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var man i andre Egne, navnlig paa Øerne, begyndt at forbedre det stedlige Kvæg ved Krydsning med fremmede Racer. Naar Thy, som vi senere skal høre, kommer saa sent med i disse Krydsningsbestræbelser, maa dette sikkert tages som et Udtryk for, at Kvægavlen har staaet forholdsvis højt her i Thy, hvad ogsaa den store Eksport af Kælvekvier tyder paa. Samtidig var man ogsaa enig om Formaalet i Kvægavlen, nemlig Kødproduktionen. I 1866 afholdes et Møde af Kvægavlere i Thy. Det var hovedsagelig de store

Gaarde, der var repræsenteret, og man diskuterede, hvad der her paa Egnen kan gøres for at fremme Studedefningen til England. Af Indbyderne til Mødet blev det foreslaaet, at man skal forpligte sig til paa en Gaard paa 8 Tdr. Hartkorn at fede 2 Stude og derfra og op til 24 Tdr. Hartkorn 1 Stud for hver Td. Hartkorn til Forsendelse til England. Der er dog ikke Enighed om dette Forslag, ligesom der heller ikke er Enighed om at lade Landboforeningen tage sig af Sagen, men man vedtager dog til Slut at danne en Forening, hvis Medlemmer skal forpligte sig til at fede et bestemt Antal Stude ad Aare. Der blev tegnet et Par Hundrede Stude til Fedning til England i det kommende Aar.

Omlægning af Landbrugs produktionen efter 1870.

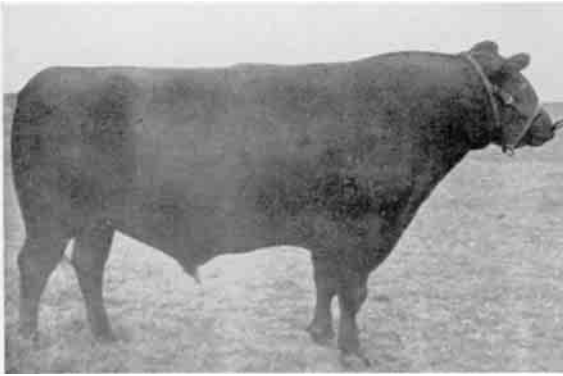
Fra Aaret 1870 begynder en Omlægning af hele Landbrugsproduktionen. Forholdene paa Afsætningsmarkederne med store Tilførsler af billigt Korn fra de oversøiske Lande tvang Landmændene til i Stedet for som før at lægge Hovedvægten paa Kornsalg og Salg af magre Stude, at gaa over til at opfodre det hjemmeavlede Korn. Men hvor vidt man skulde anvende Kornet til Studedefning, eller man skulde gaa i Gang med en udvidet Mælkeridrift, ja, herom var Meningerne stærkt delte.

Det jyske Kvæg var grovt, sværlemmet og nøjsomt, ”det taalte at blive forknyt flere Gange og endda komme sig”. Men ved Overgang til Fedning steg Kravene til Trivelighed og hurtig Vækst, og adskillige Landmænd mente, at Krydsning med Korthornskvæg var den Maade, hvorpaa man hurtigst kunde tilføre det jyske Kvæg disse Egenskaber.

Allerede i 1867 indførte Breinholdt, Vestervig Kloster, Korthornskvæg som den første i Thy. Korthornskvæg stillede større Krav til Fodring og Pasning, end man var vant til med jysk Kvæg. Hvor man opfyldte disse Krav, betalte det sig godt, i andre Tilfælde gav Korthornet Skuffelser. Men dets Indførelse gav Anledning til, at man kom til at ofre mere Omhu paa Fodringen i det hele taget. Samtidig med disse Bestræbelser for at forbedre Kvæget, klages der over, at de paa Dyrskuets præmierede Dyr i Stedet for at udnyttes i Avlen sælges bort som Avlsdyr til andre Egne, idet Præmien bevirker en Overpris, og den kan Landmændene i mange Tilfælde ikke staa for.

Om Fodringsforholdene paa den Tid kan oplyses, at Hornstrup, Møgelvang; opdrættede sine Stude saaledes, at de afgik i 4-4½ Aars Alderen i fuldfed Stand. Til Fedning brugte han 10 Tdr. Grutning af Byg og Havre, Kærnehakkelse, hvori antoges at være et Par Tdr. Sæd, 15 Tdr. Kaalroer samt Hø. Nogle Aar senere oplyser Nybye, Øland, at han som Fedefoder i de sidste tre Maaneder anvender 10 Pd. Korngrutning og 3 Pd. Hørfrøkager tillige med Kartoffler daglig pr. Stud. Anvendelsen af Kraftfoderet var begyndt 1872, men havde ikke dengang noget væsentligt Omfang. Allerede i 1875 indførtes der 1,528,710 Pd. Kraftfoder til Thy, og der blev i 1875 opfodret 50,000

”Thy Saxo”, tilhørende Thy Kvægavlsforening for Rød dansk Malke race.

Tdr. Korn eller Kornvarer mere i de thylandske Besætninger end i 1872. I 1872 gør Kammerraad Neergaard gældende, at naar man fra Landboforeningens Side anbefaler Korthornskvæget, burde man ogsaa præmiere det paa Dyrskuerne, og der vedtages da den Indrømmelse, at der ved hvert Dyrskue kan falde en enkelt Præmie til denne Race. Interessen for af det jyske Kvæg at faa udviklet et Kvægslag med særlig Malkeevne giver sig Udslag i, at man i 1875 paa Dyrskuet i Ydby delte Bedømmelsen af denne Race i to Afdelinger, ”det mere tætte Kvæg” (Kødkvæget) og ”det mere aabne Kvæg” (Malkekvæget). I Afdelingen for Malkekvæg udstilledes der 30 Køer og een Tyr. Denne Afdeling

bestod ifølge Beskrivelsen af ”smaa, fine, spidse, daarligtbyggede Dyr, der viste tydelige Tegn paa forsømt Opdræt. Deres eneste gode Egenskaber var de store Yvere og Tegn paa god Malkeevne”.

Arbejdet for Mælkeridriftens Fremme.

Thy kom sent ind paa Mælkeridrift. Aarsagen var vel dels ”gammnel Vane” og dels de daarlige Afsætningsforhold. Den 16. Marts 1872 havde Landboforeningen et Diskussionsmøde om Emnet ”Mælkeriernes Udbytte og hvad kan der fra Landboforeningens Side gøres for at støtte Mælkeridriftens Opkomst paa Egnen”.

Formanden, Buus, Rosvang, opstillede to Midler: 1) Diskussionsmøder om Sagen med Udveksling af Erfaringer og Fremgangsmaader. Om Betydningen af disse Diskussionsmøder er det, at Buus ved dette Møde udtaler: ”Ingen er saaledes stillet, at han kan staa sig ved at forsmaa de Oplysninger, der ad denne Vej kan komme frem, selv de fremmeligste og dygtigste faar ofte af Begynderne Ting at høre, som de selv har overset, og omvendt, hvis nogen skulde tro sig saa vidt, at han ikke kunde lære af sine Kaldsfællers Erfaringer, saa vil det som oftest vidne om, at det ikke staar allerbedst til hos ham selv, at han nemlig ikke har Øre for Manglerne i sin egen Bedrift”.

Mon vi ikke ogsaa i Dag burde lægge os disse Ord paa Sinde. Da vilde vore faglige Møder faa langt større Betydning, for det er jo først gennem Udveksling af Erfaringer og Fremgangsmaader, at vi kommer til Bunds i Sagerne.

2) Antagelse af en Mælkeriassistent til Hjælp og Vejledning for Landmændene.

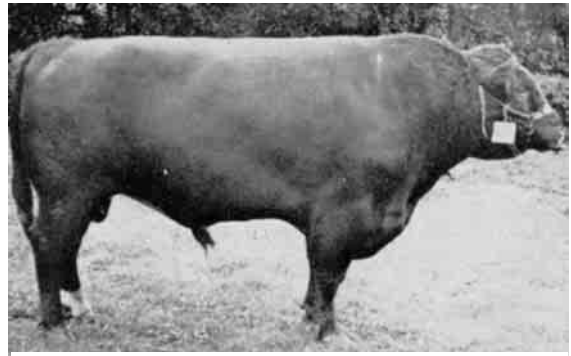
Det endte med, at Landboforeningen ansatte en Mælkeriassistent, der udførte et stort Arbejde for Mælkeribrugets Fremme, men ogsaa paa anden Maade virkede Landboforeningen til Sagens Fremme, bl. a. ved at tage Initiativet til Afholdelse af den første Smørudstilling i Thisted 1875. Formaålet med denne var, at Producenterne skulde lære alle de Egenskaber og Fejl, som Smør kunde have, og faa Oplysninger om, hvorledes de skulde undgaas. Dommerne udtrykte deres Forbavselse over, at en saa kraftig Fodring som 8-10-12 Pd. Kraftfoder daglig var almindelig. Ifølge Oplysninger til en i Jylland i 1877 afholdt Konkurrence mellem Mejeribrug producerede Besætningerne i Thy gennemgaaende 600-800-1000 Pd. Mælk mere pr. Ko end paa andre Mejerigaarde i Jylland. Der blev endvidere paa forskellige Gaarde afholdt Forsøg med forskellige Centrifuger, saaledes at det kan siges, at der i disse Aar blev arbejdet maalbevidst for at fremme Mælkeridriften ude omkring paa Gaardene, men i 1880'erne begynder saa Andelsmejerierne at komme frem, det første Andelsmejeri i Thy oprettes 1886, og derefter bliver der Fart i Arbejdet.

Kvægavlen efter 1880'erne.

Jævnsides med Udviklingen af Mejeridriften følger Kvægavlens Udvikling. Den Fremgang, der har fundet Sted med Hensyn til Trafikmidlerne, bevirker en hurtigere Transport af Studene - Jernbanerne gennem Thy aabnedes 1882 - saaledes at Dyrene hurtigere kan naa frem til Markedet. Da der samtidig finder en Omlægning Sted af Landbrugsproduktionen som Følge af det billige oversøiske Korn og en stærk Forøgelse af Forbruget af Kraftfoder, bliver Fedningen aktuel. Dette

fører igen med sig, at Korthornkvæget breder sig mere og mere, da man fandt dette eller Krydsningen af jysk og Korthorn mere velegnet til Fedning.

Som tidligere nævnt var der indkøbt Korthornskvæg til enkelte Fedegaarde i Thy, og fra disse Avlscentre breder Korthornskvæget sig. Den største Part anvender vel nok Korthornstyrene til Krydsning med de jyske Køer, men der drives ogsaa Renavl med Korthorn paa visse Gaarde. Der kan til Eksempel nævnes "Hindsels", hvor man allerede i 1870'erne havde indført Korthorn, ikke som det ellers var almindelig for at drive

"Graasten Jarl", tilh. Thy og Mors Kvægavlsforening for Korthorn.

Krydsningsavl, men for at drive Renavl, og den Linje, der siden er fulgt der, har i høj Grad sat sit Spor i den fortrinlige Besætning, der siden da er fremelsket og som staar paa "Hindsels" den Dag i Dag. Der var i disse Aar en stærk Stigning i Antallet af Korthornstyre, og selvom der fra forskellig Side arbejdedes paa at forbedre den jyske Kvægrace ved et rationelt Udvalg af Avlsdyr, lader den Udvikling af Kvægavlen, der er karakteristisk ved Korthornskvægets Udbredelse sig ikke standse. Det er tidligere omtalt, at man ligesom i det øvrige Land, skelner mellem to Typer indenfor den jyske Kvægrace, nemlig det tætte Kvæg (Kødkvæget) og det mere aabne Kvæg (Malkekvæget), men Malkekvæget var ikke saa godt af Type som Kødkvæget, og man indkøbte en Del Malketyre fra Østjylland til Forbedring af Racen. Afkommet blev ikke saa godt, og selv om der f. Eks. fra "Rosvang" spredes en Del jyske Tyre omkring i Thy, trænges det jyske Kvæg mere og mere i Baggrunden, og et Stykke ind i det 20. Aarhundrede er det jyske Kvæg saa godt som forsvundet, dette gælder dog ikke i Nordthy, hvor der stadig findes en Del, og i Han Herred, hvor der er meget.

I den nyere Tid er Korthornskvæget igen gaaet tilbage, men nu er det navnlig fortrængt af rødt, dansk Malkekvæg, der har faaet en ret stærk Udbredelse. Denne Udvikling skyldes vel til dels, at det var lettere at købe end Korthorn, da der blev skiftet ud for Tuberkulose, men ogsaa Køddriserne har været til Ugunst for Korthornet, saaledes at mange Landmænd er slaaget mere ind paa Mælkeproduktionen. Kvægavlsarbejdet i Thy og Han Herred har i dette Aarhundrede for Størstedelen sorteret under Fællesledelsen for Thisted Amt, senere, da denne deltes i 1936 under Fællesledelsen for Thy og Han Herred. Fra 1. April 1945 er denne igen delt i Sydthy Fællesledelse og Fællesledelsen for Nordthy og Han Herred. Under Fællesledelsen sorterer saavel Kvægavlsforeninger som Kontrolforeninger, Tilsyn med Kvægbesætninger, Kaaring af Kvæg, Stambogsføring m. m., hvorimod Dyrskuerne hele Tiden har sorteret direkte under Landboforeningerne. Det mere officielle Kvægavlsarbejde begyndte i 1899, da Fællesledelsen den 20. Februar blev oprettet ved et Møde i Thisted. Til Mødet, der blev afholdt paa Initiativ af Thisted og Omegns Kvægavlsforeninger, var mødt Repræsentanter for otte Foreninger. Deres første Konsulent blev Gdr. Ole Thøgersen, Helligsø, der blev antaget samme Aar for en Løn af 200 Kr. om Aaret samt fri Rejse.

Dyrskuerne.

Som nævnt holdtes det første Dyrskue i Thisted i 1841, og siden er Dyrskuerne fulgt med i den almindelige Udvikling, der er sket indenfor Hysdyrbruget. Skuerne har været afholdt flere forskellige Steder i Thy og Han Herred, saaledes i Ydby, Koldby, Østerild, Bjerget m. fl., medens de i de senere Aar er lagt fast i Hurup, Thisted og Fjerritslev plus et lille Skue paa Hannæs.

Udstillingen og Præmieringen paa det første Skue i Thisted er omtalt, og siden er der sket store Forandringer, saavel i de udstillede Dyrs Antal og Kvalitet som i Holdinddelingen m. m. For at give et lille Billede af Raceforskydningerne i de forskellige Tidsrum, skal anføres hvor mange Dyr, der har været indmeldt til Dyrskuet i Thisted, forskellige Aar, da det maa antages at give et nogenlunde Billede af Forholdene, selvom Sydthy har holdt mere fast ved Korthorn, end man har i Nordthy. Efter Dyrskuekataloget var der i 1893 indmeldt følgende til Skuet i Thisted:

5 7-aarige Hingste, 7 2-aarige ilingste, 6 3-aarige Hingste, 40 Følhopper, 15 2-Aars Hopper, 16 3-Aars Hopper.

Af Tyre fra 1 til 3 Aar af Kødrace var der udstillet 19 og Kalve fra 4 til 12 Mdr. 17 Stk., Køer (Kødrace) 40 og Kvier (Kødrace) 49.

Af Malkerace var udstillet 4 Tyre fra 1 til 3 Aar, 42 Køer og 20 Husmandskøer.

Af Svin var udstillet 10 Orner og 30 Søer.

I 1916 var der tilmeldt følgende Antal:

4 1-aarige Hingste, 6 2-aarige Hingste, 1 3-aarig Hingst, 11 2-aarige Hopper, 18 3-aarige Hopper og 35 Følhopper.

9 jyske Tyre, 6 jyske Kvier, 9 jyske Køer og 11 jyske Samlinger.

Korthorn: 50 Tyre, 30 Køer, 10 Kvier og 19 Samlinger. RDM.: 3 Tyre, 3 Køer og 3 Samlinger. Svin: 17 Orner og 16 Søer.

I 1945 var indmeldt følgende Antal:

Jyske Heste: 4 Hingste, 1 Familiesamling, 14 Følhopper, 16 3-Aars Hopper, 11 2-Aars Hopper.

Belgiske Heste: 2 Følhopper, 6 3-Aars Hopper, 12 2-Aars Hopper.

Norske Heste: 3 Hingste, 1 Familiesamling, 5 3-Aars Hopper, 11 2-Aars Hopper.

Endvidere udstilles 2 Frederiksborgheste.

Korthornskvæg: 30 Tyre, 11 Køer, 2 Familiesamlinger, 21 Kvier.

RDM.: 11 Tyre, 13 Køer, 4 Familiesamlinger, 45 Kvier.

Jersey: 3 Tyre, 3 Kvier.

Jysk: 14 Tyre, 3 Køer, 13 Kvier.

Svin: 15 Orner og 11 Søer samt 5 Samlinger.

I 1945 er RDM. for første Gang i Flertal ved Dyrskuet i Thisted.

”Knægten”, tilhørende Hassing Herreds Hesteavlsforening (fot. 1946).

Som det ses, er der sket en Forskydning i Raceforholdet, idet der ikke er nær saa meget jysk Kvæg som i Begyndelsen. Korthornskvæget, der en Overgang var dominerende, er nu ved at fortrænges af RDM., samtidig med at der ogsaa begynder at komme en Del Jerseykvæg. Typen, man har stræbt efter, har været noget forskellig til de forskellige Tider, det gælder navnlig for Korthorn, hvor det i Begyndelsen var nærmest udpræget Kød-Korthorn med god Bygning, men i mange Tilfælde uden særlige Ydelsesoplysninger, der udstilledes paa Dyrskuet. I de senere Aar er man kommet ind paa ogsaa at tage Hensyn til Ydelsen, og det har givet sig Udslag i, at

man har indkøbt nogle af de Tyre, der stammer fra det saakaldte ”Engelske Malke-Korthorn”.

Selvom enkelte af disse Tyre i Begyndelsen ikke rigtig faldt i Smag med de gamle

Korthornso opdrætteres Synspunkter, saa har det allerede vist sig at faa stor Betydning ved at tilføre frisk Blod og dermed større Styrke og Ydeevne.

Kvægavlsforeninger.

Kvægavlsforeningerne er navnlig oprettet efter at der ved Lov af 1. April 1887 om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme blev stillet et betydeligt Beløb til Raadighed til Understøttelse af Avlsforeninger. Loven gik ud paa at yde Tilskud til Tyre efter deres Avlsværdi efter en af vedkommende Fælles-Landboforening foretaget Klassificering. Loven er senere ændret flere Gange. De ældste statsunderstøttede Kvægavlsforeninger er saavidt vides Bedsted-Hvidbjerg v. Aa., oprettet 1888, og Søndbjerg-Odby, oprettet 1898, begge med jyske Tyre. Disse er dog senere opløst, og den ældste af de nu eksisterende Kvægavlsforeninger er Barslev, der

blev oprettet 1. November 1911, og som arbejder med Korthornstyre. Der har siden Aarhundredskiftet været oprettet en Del Kvægavlsforeninger, hvoraf en Del er opløst efter kortere eller længere Tids Virksomhed. Der var paa et vist Tidspunkt ca. 40 Foreninger i Virksomhed i Thy og Han Herred. I de allersidste Aar er mange af disse smaa Kvægavlsforeninger opløst igen, hvilket skyldes den kunstige Sædooverføring, der har givet sig Udslag i, at der siden 1939 er Oprettet 5 Kvægavlsforeninger med kunstig Sædooverføring, nemlig 3 i Thy med henholdsvis RDM., Korthorn og Jysk, og 2 i Han Herred med RDM. og Jysk. Disse Foreninger har i den korte Tid, der er gaaet, faaet en meget stor Tilslutning, saaledes at der nu er ca. 1600 Medlemmer med ca. 10,000 Køer eller mange flere end der nogensinde har været med i de almindelige smaa Kvægavlsforeninger.

Norsk Hingst "Nordahl", som anvendes i Husmændenes Hesteavlssarbejde.

Kontrolforeningerne

er af nyere Dato end Kvægavlsforeningerne. Kontrolforeningernes Formaal er ved en regelmæssig gennemført Undersøgelse og Kontrol med Medlemmernes Besætninger at fremskaffe Oplysninger om de enkelte Køers Mælkemængde, Mælkefedme og Fodring for derved at hjælpe Medlemmerne til en mere rationel Forbedring af deres Kvæghold. Den første Kontrolforening blev oprettet 1896 under Navn af Thisted og Omegns Kontrolforening, og den virkede over et Omraade, der strakte sig fra Nord for Thisted og til Oddesund. Efterhaanden blev der saa oprettet flere og flere Foreninger, men under Krigen 1914-18 kom der en Periode, hvor Arbejdet i nogen Grad stod stille, men derefter gik det igen rask med Oprettelse af Foreninger, saaledes at der fra Begyndelsen af den nu afsluttede Krig var 26 Foreninger. Krigen 1939-45 har igen bevirket nogen Stilstand, hvilket navnlig skyldes Mangel paa Redskaber, men i Øjeblikket staar der mange, der gerne vil med i det for Husdyrbruget saa vigtige Arbejde.

Af andre Foranstaltninger, der bliver brugt for at fremhjælpe Kvægbestandens Kvalitet, kan nævnes Kaaring, Tilsyn med Kvægbesætninger, Stambogføring, Afkomsfremstilling, Afkomsundersøgelser m. m., alt sammen Foranstaltninger, der har stor Betydning for at faa den størst mulige Sikkerhed i Avlsarbejdet.

Af Tyre, der har haft særlig Betydning og faaet gode Afkomspræmier kan nævnes følgende:

Korthornstyre, der har opnaaet 1. Kl. 1. Gr. pr. Afkom:

Staldmester, E. Stb. 739, tilh. N. C. Bangsgaard, Hassing; Border Knight II, E. Stb. 993, tilh. Villerslev og Omegns Kvf.; Jernved II, KT. Stb. 138, Jølby, KT. Stb. 379, William Walton, KT. Stb. 507, Aldsworth Hindsels, Stb. 1089, Boelsgaard Ideal, Stb. 1492 og Hindsels Britten, Stb. 2756, alle tilh. A. Overgaard, Hindsels.

Af RDM.-Tyre, der dog kun har faaet 1. Kl. 2. Gr. kan nævnes:

Baldur, Stb. 3492, tilh. Faartoft-Sennels Kvf.; Brund Eske, Reg. 16365, tilh. Brund Kvf.; og Gislev Drost, Reg. 18872, tilh. Thy Kvf. for RDM.

Af jyske Tyre har bl. a. følgende stillet Afkom de senere Aar:

Thy Matador, tilh. Petrus Overgaard, Sennels, 1. Kl. 2. Gr.; Tranhøj Hertug, tilh. J. Gerstrøm, Momtoft, 2. Kl. 1. Gr.; og Thingstrup Matador, tilh. Otto Foget, Thingstrup, 2. Kl. 1. Gr.

Kvægbrugets Stilling har jo, som det fremgaar af foranstaaende, forbedret sig en hel Del i Thy gennem denne Aarrække. Fra at Kvæget ved Begyndelsen bestod af jysk Kvæg, er det nu forandret saaledes, at Thy endnu har mest Korthornskvæg. Nordthy har vel omtrent lige meget Korthorn og Rødt og Han Herred omtrent lige meget rødt og Jysk. Derforuden findes der ogsaa en Del Jysk i Nordthy og lidt i Sydthy, ligesom der findes noget Jersey over det hele. Stillingen kan nærmest betegnes saaledes, at mange Gaarde, der driver Fedning, har Korthorn, medens en Del Gaarde og mange mindre Ejendomme har rødt dansk Malkekvg. Korthornskvæget har gennemgaaet en Udvikling i Retning af, at man er kommet til at tage mere Hensyn til Ydelserne, saaledes at der nu

findes Korthornsbesætninger med en god Ydelse, selv om de i Gennemsnit betragtet selvfølgelig ikke kan maale sig med RDM, indenfor hvilken der jo ogsaa i længere Tid er arbejdet med Ydelser. For Landbrugets Økonomi er det heller ikke det afgørende, hvilken Race, man arbejder med, idet nogle faar mest ud af Korthorn, andre faar mest ud af en af de andre Racer. Det det kommer an paa, er, at man arbejder maalbevidst med den Race, man har, og søger at faa noget af det bedste indenfor denne Race, og her vil det sikkert være klogt ikke at være for ensidig, men at søge at faa Dyrene udviklet i Retning af baade Mælk og Kød. For Landbrugets Økonomi er det af meget stor Betydning, at Besætningen er god Betaler af det hjemmeavlede Foder, og derfor vil det ogsaa i Fremtiden, maaske mere end hidtil, være nødvendigt med rationelt Kvægavlssarbejde.

Svineavl.

Omkring Midten af forrige Aarhundrede var Svineavl og Flæskeproduktionen kun lidt udviklet, men mod Slutningen af Aarhundredet begyndte man mere systematisk at forbedre Produktionen. Ganske vist havde der forud været Svineproduktion og Udførsel af levende Svin, men den havde ikke nogen større Betydning for Landbrugets Økonomi. Mod Slutningen af Aarhundredet tager Svineproduktionen stærk Fart, og allerede i Aarene 1883-86 er der en Overskudsudførsel paa 261,000 levende Svin om Aaret, foruden Flæsk og Skinker. Det var Tyskland, som dengang var Hovedaftager, men i November 1887 lukker Tyskland imidlertid helt for Indførsel af levende Svin fra Danmark, og vor Afsætning maa derfor lægges andre Steder hen.

Førhen havde England i nogen Grad været Aftager af dansk Flæsk, og man maatte derfor forsøge at faa Eksport dertil. Medens Tyskland krævede dybe, brede og tunge Svin, og Avlen var indstillet derpaa, forlangte Englænderne mere kødfulde og ikke saa fede Svin, og derfor blev det nødvendigt med en Ændring af Avlen.

Af Svineracer benyttede man de middelstore Yorkshiresvin og Berkshiresvinene. Ved Omlægningen af Eksporten blev det nødvendigt med andre Race, og da man allerede fra Holstebroegnen havde Erfaringer med det store, hvide Yorkshiresvins gode Indflydelse paa Flæskekvaliteten, indkøbte man en Del Orner af denne Race, som blev anvendt til Krydsning med de forskellige Racer, der fandtes, og Resultatet blev en bedre Flæskekvalitet, der egnede sig bedre for det nye Marked.

Samtidig begyndte Oprettelsen af Andelsslagterierne her i Landet, og det førte med sig, at der kom yderligere Fart i Svineavlssarbejdet. Statskonsulent P. A. Mørkeberg fremkom i 1896 med en Plan om, at der skulde drives Avl med den gamle danske Landrace og det store, hvide Yorkshiresvin, saaledes at man drev Renavl med hver af de to Racer, medens Afkommet skulde bruges til Krydsning for at bringe de rigtige Produktionsdyr frem. I disse Aar oprettedes der rundt om i Landet flere Avlscentre med det Formaal at drive Renavl med de to nævnte Racer, og disse Avlscentre kom ogsaa til Thy og Han Herred allerede i 1898.

Først i 1890'erne begyndte man ogsaa at udstille Svin paa Dyrskuerne for derigennem at øge Interessen for Svineholdet. Ved Husdyrloven af 1902 blev der afsat et Tilskud paa 45,000 Kr. til Svineavlens Fremme, men da en ny Husdyrlov traadte i Kraft i 1912, gik Ledelsen af Svineavlssarbejdet over til Andelsslagterierne, og i 1931 kom Ledelsen ind under et Fællesudvalg: "Landsudvalget for Svineavlens Ledelse", der er nedsat af De samvirkende danske Landboforeninger, De samvirkende danske Husmandsforeninger og Andelsslagterierne, og under dette Udvalg sorterer Avlscentrene nu. I Øjeblikket findes der anerkendte Avlscentre hos følgende i Thy og Han Herred:

Gdr. Kr. Nielsen Hove, Kjelstrup, Gdr. N. Dybdahl Damsgaard, Handrup, Propr. Viggo Oddershede, Ullerupgaard, Gdr. Jens Møller, Haverslev, Gdr. J. Kloster Larsen, Brund Mølle, og Gdr. Poul Andersen, Vestervig. Efter at Andelssvineslagterierne i Hurup, Thisted og Fjerritslev blev oprettet først i 1930'erne, kom der mere lokalt Svineavlssarbejde i Gang ved et Samarbejde mellem de lokale Slagterier, Landboforeninger og Husmandsforeninger. Dette Arbejde er fortsat siden og gaar ud paa Kaaring af Orner og Søer samt Oprettelse af Fremavlssteder. Desuden foretager Udvalget efter Ønske fra Andelshaverne Indkøb til disse af Orner og Søer, ligesom Slagteriet giver Tilskud til Indkøb af Orner. I 1939 er dette Arbejde yderligere udviklet til, at man er gaaet i

Samarbejde med Hjørring og Aalborg Amt om Forsøgsstationen "Ny Vraa" i Vendsyssel, hvor man kan faa afprøvet Grisene efter de kaarede Søer. Tilslutningen til og Interessen for Svineavlssarbejdet, der har været ringe under Krigen, er nu kommet igen, saaledes at det ser ud til, at man kan fastholde og yderligere fremelske den fine Svinebestand og Kvalitet, man har.

Harry Kristensen.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 2, side 81-106).

